

MƏDƏNIYYƏTLƏRƏRASI DİALOQDA KİV-in YERİ

Açar sözlər: KİV, mədəniyyətlərərasi dialoq, dil, din, tolerantlıq

Key words: media, intercultural dialogue, religion, language, tolerance

Ключевые слова: СМИ, межкультурный диалог, язык, религия, толерантность

KİV dünyada, regionda, ölkədə, cəmiyyətin öz daxilində baş verən hadisələr barədə insanların, sosial qrupların, dövlətin operativ şəkildə malumatlaşdırılmasında mühüm vasitədir. Məlumatların "istehlakçıya" çatdırılmasında əsas "ötürüçü" funksiyasını hayatı keçirən media bir sır müüm xüsusiyyətləri ilə fərqlənir. İlk növbədə, bu, kütłəvi miqyasda geniş istehlakçı auditoriyası üçün informasiyanın toplanması, emal edilməsi və yayılmasıdır. Auditoriyaya yönəlmış informasiyanın xarakterindən asılı olaraq cəmiyyətin, müxtalif sosial qrupların, ayrı-ayrı şəxslərin faaliyyəti vacib ictimai-siyasi əhəmiyyətə malikdir. Çünkü bu, həmin subyektlərin həm də siyasi yükü olan hadisəyə münasibəti ilə xarakterizə edilir [1]. Kütłəvi informasiya vasitələrinin işi təkcə məlumat verməklə kifayətlənmir, onlar eyni zamanda müəyyən ideyaların, baxışların, təlimlərin, siyasi programların təbliğatını aparmaqla sosial idarəciliğ prosesində iştirak edir.

Son illər Azərbaycan etnik, dini, dil və milli sərhədlər ətrafında danışıqların apanıldığı əsl dialoq məkanına çevrilir. Paytaxt Bakı müxtalif mədəniyyətlər arasında əməkdaşlıq üçün qlobal platformdır. Müxtəlifliyin və təhlükələrin ardlığı dünyada sosial bağlılığı möhkəmlətmək və münasiqələrin qarşısını almaq üçün etnik, dini, dil və milli sərhədlər ətrafında danışıqlarda dövrümüz üçün zəruri olan mədəniyyətlərərasi dialoğun işləndirilməsində da medianın rolu danılmazdır.

Prezident İlham Əliyev 2008-ci ilin dekabrında Bakıda keçirilmiş Avropa və ona qonşu regionların mədəniyyət nazirlərinin konfransında "Bakı prosesi" ideyasını irali sürməklə, bu bünövşənin təməlini qoydu. 2009-cu ildə bu ənənə Bakıda keçirilən islam ölkələri mədəniyyət nazirlərinin konfransı ilə davam etdirildi. İlk vaxtlarda bu, Avropa və islam dünyası arasında dialoq idisə, 2011-ci ildə keçirilən Birinci Ümumdünya Mədəniyyətlərərasi Dialoq Forumu ilə qlobal bir hərakata çevrildi. Prezident İlham Əliyevin 27 may 2011-ci ildə imzaladığı "Azərbaycan Respublikasında Ümumdünya Mədəniyyətlərərasi Dialoq Forumunun təşkili barədə" fərmanı dünyaya çağırış idi. Bakıda baş tutan Ümumdünya Mədəniyyətlərərasi Dialoq Forumunda 102 dövlət və 10-dan artıq beynəlxalq təşkilatın nümayəndələri mədəniyyətlərərasi dialoqu müxtaliflik və plüralizmə səciyyələnən müasir cəmiyyətlərdə ayrı-ayrı aspektlərdə nəzərdən keçirdilər. Forumun işində dövlətlərin sayı qədər də media nümayəndəsinin iştirak etməsi mədəniyyətlərərasi dialoqla yanaşı, Azərbaycanın yerli, regional və qlobal səviyyələrdə daha yaxşı tanınmasına gətirib çıxardı. 2011-ci ildən başlayaraq, hər iki ildən bir keçirilən Ümumdünya Mədəniyyətlərərasi Dialoq Forumunun məqsədi ölkəmizin islam dünyası ilə Qərb sivilizasiyası, eləcə də digər mədəniyyətlərə təmsil edən xalqlar arasında dialoğun və etimadın möhkəmləndirilməsi oldu və bu çağırış bütün dünyaya məhz KİV vasitəsilə çatındı.

XXI əsrənə başlayaraq başlıcaq global mədəni və iqtisadi böhranla qarşı-qarşıya olduğu bir vaxtda rəsmi Bakı hər gün beynəlxalq miqyasda müxtalif sivilizasiyalar arasında dialoq və anlaşmanın təşviqinə töhfə verir [2]. Bakıda keçirilən bir sırə beynəlxalq tədbirlər buna əsaslıdır. Dünya dini liderlərinin Bakı sammiti, İsləm Konfransı Təşkilatına üzv ölkələrin və Avropa

dövlətlərinin mədəniyyət nazirlarının toplantısı, Beynəlxalq Qadın konfransı, Müşərək Qlobal Forumun mədəniyyətlərərəsi dialoq bir töhfədir. 2015-ci il aprelin 28-də Bakıda keçirilən III Qlobal Forumun açılışında təbrik məktubu göndərən tanınmış siyasi xadimlərin bu tədbirin yekrincə nizamı pozulan dünyaya töhfə verəcəyini ifadə etmələri de bunu bir dərəcədə subut edir. BMT-nin sabiq baş katibi Butros-Qalini Bakının beynəlxalq cəmiyyət üçün ideyalar mərkəzindən çəvirləşəcəyi deməsi, Büyük Britaniyanın baş naziri David Kemereronun forumun dünyadına etimad mühüritinin yaradılmasında iddiyi olduğunu qeyd etməsi böyük uğurdur. Forumun işindən yayılmışın informasiyalar sayesində bu uğur təkcə Azərbaycanda deyil, bütün dünyada vurğulanır. "Dünyada etimadın gücləndirilməsi insan hüquqlarının bərpasının təzahüründür. Qeyri-bərabərlik dərinləşəndə, münəqışlar olanda, etimad, xüsusi, mühümür. Ekstremitət inkişaf edir, ona görə də mədəniyyətlərin, informasiyaların bölüşməsi davamlı inkişaf üçün zəruridir. Artıq dünya da qəbul edir ki, xüsusi münəqışlar aradan qaldırılmasında BMT bir taşkilat kimi öz sözünü deyə bilmir. Belə bir zamanda Bakının beynəlxalq cəmiyyət üçün ideyalar mərkəzindən çəvirləməsi reallıqdır və bu, Azərbaycan üçün çox müsbət haldır.

İESCO-nun baş direktoru Əbdülaziz bin Osman əl-Tüveycri Bakıda keçirilən III Qlobal Açıq Cəmiyyətlər Forumundakı çıxışında dünya ictimaliyətin işğal son qoymağə çağırıb: "İESCO Ermenistanın Azərbaycan torpaqlarına işğal etməsinin eleyhina çıxış edir. Bu arazaların dini və sosial müraciətin qorunması, dağıdırlar hər şeyi bərpa etmək, bəs mədəni irsi dağıdan erməni işğalından dəvamlılaşdırmaq üçün tədbirlər görməyə çağırıraq. Bakıda keçirilən forum dünya nizamı məsələsini həll etməyə kömək edəcək. Dünya nizamı demokratiyə, insan haqlarına hörmət və bərabərliyə asanlanmalıdır" [2]. Gürcüstanın keçmiş prezidenti Mixail Saakaşvilini söz bəyan edib ki, Azərbaycan problemlərini həll edəcək və bu, regional problemlərin həlliylə yol açacaq [3].

Azərbaycan bütün dünyaya açıq bir ölkədir. Forumun nümayəndə heyətinin tərkibində Azərbaycan galan jurnalıstlar ölkələrinə qayıtdıqdan sonra yazılarında yüksək tolerantlıq mühüritini xüsusi qeyd ediblər: "Müsləman məscidi, katolik kastolyu, pravoslav kilsəsi, yəhudi sinagogu və burada icra edilən ayınlar xalqlar, mülklər arasında formalasən sağlam münasibətlərin səbütudur. Azərbaycanda dini, milli, ayni-seçkililikin olmaması insanların bir-birinə münasibətindən de açıq şəkildə özünü bürüza verir. Ölkədə heç bir etnik problem olmaması, bütün mülklərin bir-biri ilə qaynayıb-qarşımıASI dünyaya nümunə olacaq bir model kimi də dəyərləndirilə bilər. Azərbaycanda bütün dinlərin və burada yaşayan mülklərin hüquq və manevi bərabərliyi elə bir səviyyədədir ki, hətta ölkəyə səfər edən əcnabılırları belə təsəkkübləndirir" [4].

Mədəniyyətlərərəsi dialoquna mane olmuşaq qısa və dəha asan yoluñ fakturudur. Bəzi qüvvələrin diñi siyasətdən cəhdləri qabul edilməzdər və yeni qarşılurmala zəmin yaratmaqdən başqa bir sey deyil. İslam aləminin müqaddəs kitabı olan "Quran-Korim" yandırılması, Məmməd Peygəmbərin karikaturasının çəkilməsi və şəklinin yandırılması, Roma Papasının qondarma erməni soyqırımı tanımışını bu cəhdlər sırasına aid etmək olar. Mədəniyyətlərərəsi dialoqun diñlərərəsi qarşılurmaya cəvirmək cəhd tək islam ölkələrinin deyil, dünyə matbuutının da gündəməni zəbt etdi.

Mədəniyyətlərərəsi dialoq kulturoloji problem çərçivəsində deyil, siyasi problem kimi yanaşılması bu forumun ahamiyətini dəha artırır. Azərbaycanın birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev fondunun prezidenti, UNESCO və İESCO-nun xoşməramlı safiři Mehriban xanım Əliyeva isər yerli, istərsə de beynəlxalq tribunalarda daim bu istiqamətdə fəaliyyət üçün səyləri birləşdirməyin tərəfdarı kimi çıxış edərək konkret yollar göstərir. "Hər bir uzon yol ilk addımın başlayır. Fikrimcə, hər birimiz öz əməllərimizlə kiçik də olsa, bu addımı atmalıyıq. Bunun üçün yalnız həmrəylilik və xos niyət lazımdır. Mən əmənin ki, məhz bu haldə humanizm və adəlat əsasında konstruktiv dialoqun qurulması mümkinündür" [5].

Azərbaycanda milli və dini dözlümlüyün, tolerantlığın yüksək səviyyədə olması faktını dənya ictimaliyəti də qəbul edir. Dünyanın bir çox yerində baş qaldıran ekstremitəm, irqicilik və ayni-seçkilik kimi mənfi təzahürərin qarşısı mədəniyyətlərərəsi dialoq vasitəsilə alınmalıdır. Ksenofobi-

yanın aradan qaldırılması, etnik qarşılurmamanın, ayni-seçkililiyin tam ləğv edilməsi üçün bu dialoğun, mədəni müxtəlifliyin olmasına vacibdir.

Ümumiyyətlə, müasir beynəlxalq münasibətlər sisteminin asas tendensiyaları onu deməyə əsas verir ki, multikulturalizm alternativi yoxdur. Prezident İlham Əliyev III Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumundakı çıxışında buna xüsusi diqqət çəkib: "XXI əsrda multikulturalizm alternativ yoxdur. Əlbəttə ki, biz XXI əsrda ayni-seçkilik, diskriminasiya, ksenofobiya, islamofobiya kimi xəsəd almazırlar bigəna yanaşa bilmarıq. Ona görə multimədəniyyəti cəmiyyətlərin formalasması, bu ideyaların təbliğə hesab edirəm ki, hər bir məsuliyyətli siyasetçinin, ictimai xadimin fəaliyyətinin tərkib hissəsi olmalıdır. Əfsuslar olsun, bəzi hallarda biz başqa fikirlərə da eşidirik ki, multikulturalizmənən gələcəyi yoxdur. Bəzi ölkələrdə bu məsələ ilə bağlı cox bədən ahləvi-ruhiyə hökm sürür. Hesab edirəm ki, biz dünyada müsbət tacribə üzərində öz təhlilimizi aparmalıyıq və müsbət tacribəni tablıq etməliyik. Çünkü dünyada multikulturalizm bir çox ünvanları vardır. Dünyanın əksər ölkələrində cəmiyyətlər mövcuddur və müxtəlif dinlərin, müxtəlif xalqların birgə yaşaması zamanonu tələbdir. Yəni başçılıyyat və istiqamətdə inkişaf edir. Bu gün ümumbaşarı dəyərlər hər bir normal cəmiyyətdə əsas təşkil edir. Belə olan halda, multikulturalizmə bağlı problemlər, albəttə ki, açıq şəkildə müzakirə edilməlidir. Biz bu problemləri gizlətməməliyik, ort-basdır etməməliyik. Onlar açıq şəkildə müzakirə edilməlidir, müsbət, mənfi tacribələr təhlil olunmalıdır. Bir dəmək istəyirəm, bizim əsas amalımız ondan ibarət olmalıdır ki, multimədəniyyəti cəmiyyətlərin inkişafı üçün öz təhsəmizi verək. Deyə bilərem ki, Azərbaycanda bu istiqamətdə toplanan tacribə müsbət tacribədir. Qeyd etdiyim kimi, bu, bizim dövlət siyasetimizdir, hayat tarzımızdır" [3].

IV Ümumdünya Mədəniyyətlərərəsi Dialoq Forumundan yaranan Bolqarstanın aparıcı mətbə organı on "Standard" qəzeti, "Fokus" və "Kross" informasiya agentlikləri, "Novinite" xəbar portalı Forum haqqında ingilis və bolqar dillərində məqələlər yayıb. Məqələlərdə iki ildən bir keçirilən Forumun Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin təşəbbüsü olduğunu və 2008-ci ildə mədəniyyətlərərəsi dialoqun təsviqi üçün təsis edilmiş "Baki prosesi"nin bir hissəsi olduğunu bildirilir [4].

Mədəniyyətlərərəsi dialoqun inkişafında medianın rolü əvəzizdir və bu sahədə jurnalistlər arasında dialoqun qurulması vacibdir. Mədəniyyətlərərəsi dialoqun təsviq edilməsi istiqamətində medianın üzərinə böyük vəzifələr düşür. Mədəniyyətlərərəsi dialoqla bağlı dəha dolğun məlumatı kütüvli informasiya vasitələri çatdırır. TURKSOY, İSESCO və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Kütüvli Informasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fonundun təşkilatçılığı ilə keçirilən "Mədəniyyətlərərəsi dialoqun inkişafında medianın rolu" mövzusunda beynəlxalq konfrans Azərbaycanla yanşı, Qazaxstan, Qırğızstan, Türkmenistan, Tacikistan və Türkiyədən media nümayəndələri qatılıblı. Seminardə çıxış edənlər mədəniyyətlərərəsi dialoqun inkişafında medianın rəsədiyyətini və beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən dəstəklənməsinin vacibliyini diqqətə çatdırırlar. Deyilənlər Prezident İlham Əliyevin 2008-ci ildə imzaladığı Azərbaycan Respublikası Kütüvli Informasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Konsepsiyasında da öz əksini tapıb. Media mədəniyyətlərərəsi dialoqun inkişafına öz təhsəfini vərəmlidir, cüntü bi işda medianın cox sey asılıdır. Bütün bunlar KIV-in cəmiyyətdə cox vacib bir siyasi institut olduğunu ortaya qoyur [6]. Hər bir institut siyasi fəaliyyətin müəyyən növünü həyata keçirir və onun icrası prosesində siyasi normalar, qoyulmuş məqsədə qatmaq üzümənən maddi vasitələrin məcmusunuñ özündə ehtiva edir. Kütüvli informasiya vasitələri isə siyasi sistemlər kommunikativ funksiyasını yerinə yetirmək üzrə ixtisaslaşır. Sözügedən funksiyasını yerinə yetirilməsindən sonra jurnalist cəmiyyətinin səviyyətli həlledici oynayır və artıq bir siyasi institut kimi çıxış edən KIV-də daxili və xarici münasibətlər informasiyalı oynayır və artıq bir siyasi institut kimi çıxış edən KIV-də daxili və xarici münasibətlər information oynayır və artıq bir siyasi institut normalara təzinişlər. Bu gün müsbət siyasi prosesi KIV-siz təsəvvür etmək qeyri-mümkündür. Radio və televiziyaladə siyasi veriliş, qəzətdəki siyasi reportaj təməşəsi və oxucu auditoriyasına bilavasitə təsir edir, cəmiyyətdə müsbət ictimai-siyasi hadisə kimi qəbul olunur. Demokratik cəmiyyətə KIV təkcə təbliğat vasitəsi kimi qalmayıraq, obrazlı şəkildə qəbul olunur. Demokratik cəmiyyətə KIV təkcə təbliğat vasitəsi kimi qalmayıraq, obrazlı şəkildə ifadə etsək, həm də hakimiyətə dialektik əqs qütb mövqelərində dayanır. Lakin bu prinsipə sadıq qalmış, ona əməl etmək heç də hamisə müşayər olmur. Buna yalnız jurnalıstlar deyil, cəmiyyətin

özü də vərdiş etməlidir [1]. Yekun olaraq, dövlətin yeritdiyi siyasetə dəstək olmaq məqsədilə bir səra təkliflər qeyd etmək istərdik. Fırımızca, Mədəniyyətlərarası dialoqda ən böyük yük KIV-in üzərinə düşür. Biz media işçiləri asas diqqəti müxtəlif mədəniyyət üzvlərinin bir-birləri ilə ünsiyyətinə yönəlməliyik. Mədəniyyətlərarası dialoqla bağlı mövzular daim gündəmdə saxlanılmalıdır. KIV-də işıqlandırılan münaqişələrin həlli, mədəni müxtəlifliyin qorunması, insan hüquqları, gender bərabərliyi ilə bağlı mövzulara xüsusi yanaşılmalı, aidiyatlı orqanlar mətbuata açıq olmalıdır. Qarşıya qoymulan məqsəd sivilizasiyalara ziddiyətlər dialoqla tənzimlənməlidir. Bu günün reallığı olan etnik təmizləmələr, qarsidurmalar və münaqişələrin danışıqlar yolu ilə həlli istiqamətində təbliğat gücləndirilməlidir. Geosiyasi, tarixi və mədəni amillər daim diqqətdə saxlanılmalıdır.

ƏDƏBİYYAT

1. http://www.elibrary.az/docs/JURNAL/jrn2015_75.pdf
2. <http://www.president.az/articles/9894>
3. <http://bakuforum.az/wp-content/uploads/2015/02/book2.pdf>
4. https://azeritag.az/xeber/IV_Umumdunya_Medeniyetlerarası_Dialoq_Forumu_Bolqaristan_KIV_lerinin_diqqeti_merkəzinde-1058403
5. Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumu çərçivəsində "Qadınlar – mədəniyyətlərarası dialoqun əsas temsilçiləri" mövzusunda sessiya adəti çıxıdan, 8 aprel 2011-ci il
https://azeritag.az/xeber/Umumdunya_Medeniyetlerarası_Dialoq_Forumu_cherchivesindeQadınlar__medeniyetlerarası_dialoqun_əsas_temsilchiləri_movzusunda_sessiya_a_kechirilmsidir-518140
6. Политология: энциклопедический словарь. общ. ред. и сост. Ю.И. Аверьянов, изд-во Моск. Коммерч. Унив., Москва, 1993.

THE PLACE OF MEDIA IN INTERCULTURAL DIALOGUE

Summary

The article deals with the importance of intercultural dialogue in terms of strengthening social cohesion and preventing conflicts in the world where diversity and dangers are rising. Recently, Azerbaijan has been transformed into a space of real dialogue with the fact that the capital Baku is a global platform for cooperation between different cultures. The main focus of this article is to describe how media must build its work since main carriers of such policy are media outlets.

МЕСТО СМИ В МЕЖКУЛЬТУРНОМ ДИАЛОГЕ

Резюме

В статье рассматривается важность межкультурного диалога в плане укрепления социальной сплоченности и предотвращения растущих разнообразных и опасных конфликтов в мире. В последнее время Азербайджан превратился в пространство реального диалога, с тем, что столица Баку является глобальной платформой для сотрудничества между разными культурами. Основное внимание в этой статье уделяется описанию того, как средства массовой информации должны строить свою работу, поскольку они являются основными носителями такой политики.